

sistent rhyming of the lines, quite mystically.” And he was telling so many <verses> are in this letter, and so many are in this particular letter; and he was telling how often the same endings recur. “We claim no one nowadays could create or reproduce even a single verse; for it is difficult to conceive and to sustain consistently the aforementioned rhyme. While it is not difficult for poets to theologize in a new way and on their own, logically and in a learned fashion, or to come up with an encomium in balanced verse, such expression, however, flows with difficulty from the outset; whereas that of Mohammad was endowed by the Spirit, for he balanced these spiritual verses with identical rhyme.”

Then, placing my hope in the Holy Spirit, in the Lord, the Creator and Sustainer, I began to say, “It is neither through prophetic vision nor through signs, nor through skill, but that the poetry of the Arabs, as in the course of ordinary speech, tends to end the lines with rhyme, which you call *qāfiyā*.¹⁹ If you wish to consider this (kind of) prophetic revelation that took your Mohammad forty years to write, I could put it in lines for you in four days, be-

ginning from Adam until the second coming of his Creator. Moreover, I could write it for you in lines ending with that magnificent rhyme of the letter *n n* which you were praising.” And he kept betting, many a time, “You couldn’t do it.”

After writing it in four days, by the grace of God, having freed myself from everything, I began to read it in his presence. Thereupon, he was astounded, greatly amazed, and choking with stutter, he asked, “By what skill were you able to write this book so expertly and quickly?” In my truthfulness I said, “When we Christians resort to prayer, the Holy Spirit comes to our aid and teaches us the whole truth.”²⁰ And he confessed with fear and trembling that the God of the Christians is great.

Because of this confrontation I dared to write this, since they praise the Qur’an very highly, esteeming it on account of the *qāfiyā*.

Now you students of rhetoric,²¹ write my memorial in this (document) and remember me, Grigor, the God-protected Pahlawuni leader and duke,²² in prayer. And may the Lord grant you the grace of His mercy. Amen.

19 Arabic word for the balance or, literally, “that which follows” as the second hemistich in a couplet, including rhyme and/or repetitiveness. Magistros observes correctly and conversely that in Arabic the rhymes are so close to natural speech patterns that they are inconspicuous as a formal poetic device. On the use of this poetic device in Armenian Medieval literature, see Hasmik Simonyan, “The *qāfiyā* Genre in Medieval Armenian Poetry” («Կաֆայի ժանրը հայ միջնադարյան պոեզիայում»). In Nersisyan and Bakhch’inyan, eds. *Genres of Medieval Armenian Literature* (Հայ միջնադարյան գրականության ժանրեր). Erevan: Arm. Academy of Sciences, 1984, pp. 350–394.

20 Allusion to John 16:13.

21 Lit., “children of rhetoricians” or “children of rhetors.” The work thus serves an educational purpose, in keeping with the didactic aim of the earlier, medieval biblical epics in Greek and Latin. Moreover, the rhetorical tradition that lies at the basis of epic literature is evident here.

22 The same titles in transliterated form are used at the beginning, with reference to Grigor’s father Vasak.

Grecisms in Ancient Armenian, by Gohar Muradyan, Peeters, 2012, (Hebrew University Armenian Studies 13).

Յունաբանություններ Գրաբար Հայերէնի մէջ, հեղինակ՝ Գոհար Մուրադեան, Peeters հրատարակչություն, 2012 (Եբրայական համալսարանի հայկական ուսումնասիրություններ, հատոր 13)

Յունաբան հայերէի լաւագոյն մասնագէտներէն՝ Գոհար Մուրադեանի երկար տարիներու գիտական աշխատանքներու համադրութիւնն ու պսակումն է առաջիկայ Հատորը: Կը բաւէ ընդհանուր ակնարկ մը նետել գրքի բովանդակութեան, հարեւանցի կարգալ մի քանի պատահական էջեր, տեսնել մատենագիտական աղբիւրներու պատկանելի ցանկը՝ տպաւորուելու համար ուսումնասիրութեան գիտական լրջութենէն: Անմիջապէս ըսեմ, որ մատենագիտական այդ բազմաթիւ աղբիւրները ոչ միայն յառաջ բերուած, այլ եւ իրապէս օգտագործուած են սոյն աշխատութեան մէջ: Գիրքը յունաբան հայերէնի մասին իր նիւթերու համապարփակ ուսումնասիրութեամբ, ինչպէս նաեւ իր գիտական բծախնդիր մօտեցումով չունի իր նախընթացը մինչեւ օրս նոյն նիւթի մասին կատարուած գիտական աշխատանքներու մէջ: Այդ հոյակապ գիտական ուսումնասիրութիւնը միայն հարեւանցի գրախօսելով չեմ կրնար գոհանալ, կ’ուզեմ, որչափ ալ համառօտ, քիչ մը աւելի խօսիլ նաեւ անոր բովանդակութեան մասին:

Ներածութենէ մը վերջ գործը բաժնուած է երեք գլխաւոր մասերու՝ ա) Բառակազմություն,

բ) Ձեւաբանություն, գ) Ծարադասություն, որոնց կը յաջորդէ նաեւ բաւական մեծ յաւելում մը: Նախ 25 էջոց ներածութեան մէջ հեղինակը յառաջ կը բերէ հին ու նոր հայագէտներու տեսակէտներն

ու կարծիքները յունաբան հայերէնի ծագման, ժամանակին եւ գրական խումբերու մասին: Ընդհանրապէս բուն յունաբան շրջանի եւ դասական գրաբարի միջեւ կ’ենթադրուի նախնական յունաբան ժամանակամիջոց մը, որ կը սկսի արդէն Հինգերորդ դարու երկրորդ կէսին, մինչ բուն յունաբան գրաբարը կը զարգանայ աւելի վեցերորդ դարէն մինչեւ եօթներորդ դարու կէսը: Գրական խումբերու բաժանման համար նկատի կ’առնուին գլխաւորաբար արուեստական մասնիկներու գործածութիւնը, բայց նաեւ բառակազմական այլ ձեւեր, իգականաձեւ բառեր, շարադասութիւն, թարգմանական ձեւեր:

Ա) ԲԱՌԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ

Հեղինակը չորս գլուխներու մէջ, շատ մանրամասն եւ բազմաթիւ օրինակներով կը ներկայացնէ այս բաժինը:

1) Բառակազմությունն Աստիճանային

Բառակազմութեան մէջ գլխաւոր դեր կը կատարեն արուեստական մասնիկները, որ բառերու առջեւ դրուելով մասնաւոր նշանակութիւն կու տան անոնց: Այստեղ յիշուած են՝ ապ, առ, բաղ, բաց, գեր, ընդ, համ, հոմ, յար, ցախ, ցեր, պար, վայր, վեր, տար, տրամ, փոխ մասնիկները, որպէս արդէն նախնական յունաբան շրջանին գործածուած, եւ արտ, դեր, ենթ, հակ, մակ, շար պատ, ստոր, քող՝ գործածուած բուն յունաբան շրջանին:

Կը յաջորդէ շատ երկար ցանկ մը նոյն մասնիկներով կազմուած բառերու՝ նշանակելով անոնց գործածուած տեղը յունաբան գրականութեան մէջ եւ բառերուն դիմաց միշտ զնելով անոնց յունարէնները, որոնց

նմանութեամբ կազմուած են հայերէնները (յիշենք քանի մը բառեր. ապացոյց, առարկութիւն, արտադրեմ, բաղդատեմ, բացակայ, գերազանցեմ, դերանուն, եմթադրութիւն, հակադարձեմ, մակբայ, յարացոյց, ներածութիւն, շաղկապ, շարադրութիւն, պարագրական, ստորագրութիւն, վերագրեմ, տարածայնեմ, տրամաբանեմ, փաղատութիւն, փոխադրել, քողարբութիւն): Հեղինակը կը յիշէ, որ համ (նոյն իմաստով) եւ նախ գործածուած են արդէն դասական գրականութեան մէջ՝ համարուեստ, նախաստեղծ: Կարելի էր այստեղ աւելցնել նաեւ համ մասնիկի գործածութիւնը ընդհանուր, ամբողջական իմաստով, ինչպէս՝ համաշխարհական, համատարած:

Բառացանկի վերջաւորութեան դրուած է համեմատութիւն մը յունարան եւ դասական բառերու, ուր կը տեսնուի, որ նոյն յունարան բառերը դասական թարգմանական գրականութեան մէջ տրուած են կամ հարազատ հայերէն պարզ բառերով (բացափայլումն՝ լոյս, եմթակցութիւն՝ էութիւն, վերադիտող՝ տեսուչ, հակափրկանակ՝ փրկանք) կամ հայերէն պարզ բայի հետ մակբայներ եւ նախադրութիւններ աւելցնելով (նախագնացես՝ գնացես առաջի, վերածնեաց՝ ծնալ վերստին):

2) Բառակազմութիւն մակբայներով եւ նախադրութիւններով

Յունարան հայերէն բառեր կը կազմուին նաեւ բայերու առջեւ մակբայներ եւ նախադրութիւններ դնելով, որոնք բային հետ միասին որպէս մէկ բառ կը գործածուին (առընթեր դնեմ, ընդդէմ գիմիմ, ի բաց մերժեմ, ի ներքս մտանեմ, յանդիման կացուցանեմ եւն): Նորէն էջերով յառաջ կը բերուին այդպիսի կազմութեամբ բառեր՝ միշտ դիմացը դնելով անոնց յունարէնները եւ նշելով անոնց գործածուած տեղը գրականութեան մէջ: Հեղինակը դարձեալ համեմատութիւն կ'ընէ դասական եւ յունարան գրաբարի միջեւ, ցոյց տալով, որ շատ ան-

գամ դասականը առանց մակբայի կամ նախադրութեան միայն պարզ բայով կ'արտայայտէ նոյն իմաստը (արտաքս առաքեաց՝ առաքեաց, ի բաց թողեր՝ թողեր):

Այս բաժինը շատ մանրամասն ներկայացուած է, որ հարկ չկայ այստեղ յիշել: Բայց կարելի էր աւելցնել, որ դասական գրաբարն ալ ունի նախադրութիւններով բայեր, ուր նախադրութիւնը կրնայ կամ բայի մաս կազմել, կամ որպէս նախադրութիւն գործածուիլ:

Օրինակ. որպէս բայի մաս՝ առընթեր դնեմ նմա կամ դնեմ նմա առընթեր. իսկ որպէս նախադրութիւն՝ դնեմ առընթեր նորա:

3) Բառակազմութիւն բարդ բառերու

Հեղինակը կը յիշէ, որ դասական գրաբարն ալ ունի բարդ բառերու կազմութիւն եւ երբեմն դժուար է ճշտել որոշ բառերու դասականն ու յունարանը: Յետոյ հարց կու տայ, թէ դասական թարգմանական գրականութեան մէջ գործածուած բարդ բառերը արդեօք կային հայերէնի մէջ, թէ յունարէնի ազդեցութեամբ նոր կազմուած են: Պարզ է, որ յունարէնէ թարգմանութիւնը առիթ էր նոր գիր ստացած հայերէն լեզուի համար շատ նոր բառեր կերտելու, բայց դասական գրաբարը, որ այնքան դիւրութիւն ունի բարդ բառեր կազմելու, բնական է, որ նախապէս ալ ունէր շատ բարդ բառեր եւ գրական աշխատանքի ընթացքին գրողները կազմած են նաեւ նոր բառեր անկախ յունարէնէ:

Դարձեալ յառաջ կը բերուի երկար բառացանկ մը բարդ բառերու՝ համազօր յունարէններով, որոնցմէ շատեր դասական կանոններու համաձայն կազմուած են եւ հետեւաբար կրնան որպէս դասական ալ գործածուիլ (աստուածամարտ, բազմածին, գնդաձեւ, լուսաբեր, սեղանակապուտ, սքանչելագործ): Կայ նորէն համեմատութիւն մը յունարան եւ դասական այն բառերուն, որոնք բոլորովին տարբեր կազմութիւն ու-

նին (ազգաբանել զկանայս՝ համարել յազգս զկանայս, դիրավաստակագոյն՝ դիրին, խաղաղործել՝ առնել խաղաղութիւն, յոքնամասնաբար՝ բազում մասամբ):

4) Բառակազմութիւն ածանցներով

Կը զանազանուին բառակազմութիւններ, որ կը համապատասխանեն դասական գրաբարի ձեւերուն (բարոյական, քաղաքական, դիտադրութիւն, պատահումն, վարժարան, փայլածու) եւ բառակազմութիւններ, որ չեն համապատասխաներ (արձանակեմ, եղանութիւն, քարտ, յատկեղ-յատուկ, գոյեղ, գոյեղուտ, մակագոյեղ):

Նոյնպէս խորթ են դասական գրաբարին հետեւեալ բառակազմութիւնները.

ալ ածանցով զանազան բառեր կազմուած բայարմատներէ որպէս ներկայ դերբայ (բուժակ, իմաստակ, ողբերգակ). ածականներէ եւ գոյականներէ՝ (արդարակ, աղիւսակ). մակբայներէ եւ նախադրութիւններէ՝ (ընդդիմակ, որակ, քանակ):

Յառաջ կը բերուին բազմաթիւ բառակազմութիւններ նաեւ բար, պէս, օրէն ածանցներով (դիցազնաբար, անարժանապէս, աստուածապաշտապէս, թագաւորօրէն):

Կը յիշուին առանձնապէս զի, զինչ, որ դերանուններով եւ բար, պէս ածանցներով կազմուած արուեստական մակբայներ (զիպէս, ճիբար, որգոն, որկէն):

Առանձին կը յիշուին բայերէ կազմուած նախդիր ան եւ յետագիր ի ածանցով ժխտական ածականներ, որ սովորական չեն դասականին (անստելի, անբժշկելի, անքննելի):

Դասականը պիտի ըսէր՝ անքնին, առանց բժշկելոյ:

Բ) ՁԵՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յունարան գրաբարի ձեւաբանական նորութիւններու նպատակն էր յունարէնի նմանութեամբ հայերէնի մէջ ստեղծել քե-

րականական սեռ, գոյական-ածականներու սեռական եւ տրական հոլովներու, ինչպէս նաեւ բայերու ներգործական եւ կրաւորական խոնարհման տարբերութիւն եւն.: Յիշենք նշանակուած կարեւոր նորութիւնները.

1. Քերականական սեռ: Կազմուած են սա, դա, նա ցուցական դերանունի իգական ձեւեր՝ սէ, դէ, նէ եւ մի թուական ածականի արական, չեզոք եւ իգական ձեւեր՝ եզ, մու, մի (եզ տէր, մու հաւատք, մի մկրտութիւն, փոխանակ՝ մի տէր, մի հաւատք, մի մկրտութիւն):

Այստեղ կը յիշուի նաեւ «չեզոք» բառի կազմութիւնը ըստ Ն. Աղոնցի. Չ-եզ-ոք = ոչ մի ոք:

2. Հոլովաձեւեր: ա) Հետեւելով քերականագէտներու ընդհանուր կարծիքին հեղինակը կը յիշէ, որ Ո հոլովման ենթարկուող որոշ բառեր (աջ, արտաքին, ձախ, ճիւղ, վերին, վերջին, առաջին, մի) դասական գրաբարի մէջ արդէն տրականի -ոյ վերջաւորութեանէն զատ ունին նաեւ -ում (նաեւ -ոջ) դերանուանական վերջաւորութիւնը, որ մասնաւորաբար կը գործածուի ներգոյականի համար՝ ի նախդիրը աւելցնելով (ի հանդերձելումն, յատուրն յետնում) (1):

Այդ վերջաւորութիւնը յունարան գրաբարի մէջ ընդհանրացած է բոլոր գոյականներու եւ ածականներու համար: Եւ նորէն յառաջ կը բերուի օրինակներու երկար ցանկ մը, միշտ նշելով անոնց գործածուած տեղը գրականութեան մէջ (ի բարւոջ մասին, ի պղնձում սափորոջ, ի նոյն ժամանակում, յամենայնում):

Կը յաջորդէ համեմատութիւն մը դասական եւ յունարան օրինակներու, ուր ի մէջ այլոց «ի ճշմարտում որդւոջ» յունարան ձեւի դիմաց դրուած է որպէս դասական «ի ճշմարտի որդւոյ» (1 Յովհ. 5. 20): Յովհաննէսի այդ տեղիքը Ս. Գրքի տպագրութիւններու մէջ այսպէս է՝ «Եմք ի ճշմարտի որդւոյ նորա Յիսուսի Քրիստոսի», որ դասական գրաբարով չի կրնար ըսուիլ:

եթէ անոր իմաստը պէտք է ըլլայ՝ «անոր ճշմարիտ որդւոյն մէջ ենք», դասականով պէտք է ըսուի՝ «եմք ի ճշմարիտ որդի նորա ի Յիսուս Քրիստոս»: Ընդունելով որ այստեղ գրչի սխալ կայ, կ'առաջարկեմ ուղղել՝ «եմք ի ճշմարտութեան որդւոյ նորա Յիսուսի Քրիստոսի»: Հաւանորէն «ճշմարտի» բառին վերջին ի-ն հին ձեռագրին մէջ պատկերով ե (ե) եղած է:

-----

(1) Հակառակ այդ ընդհանուր կարծիքին, դասական գրաբարի մէջ -ում վերջաւորութեամբ տրական հոլով կը կազմեն միայն՝ մի (միում) թուականը, ստացական (իւմ, քո, իր եւն.), յարաբերական (որ) եւ անորոշ (այլ, միւս, ով) դերանունները: Իսկ վերոյիշեալ բառերը՝ աջ, արտաքիւս, ձախ, թիւ, վերիւս եւն. -ում յաւելուածով՝ աջում, թիւում եւն. իբր տրական չեն գործածուած, հետեւաբար տրական չեն, այլ միայն ներգոյական կը կազմեն ի(ւ) նախդիրով (յաջում, ի թիւում): Այդ կարելի է ստուգել համաբարբառներու համեմատութեամբ:

Նոյնը կ'արժէ -ոջ ձեւին համար, որ ՈԱ հոլովման մէջ ներգոյական կը կազմէ (յայգւոջ, ի տեղւոջ),

բայց չի գործածուիր այգւոջ, տեղւոջ ձեւերով որպէս տրական:

Կ'ուզեմ յիշել նաեւ, որ որդի, ճոգի եւն. չեն ենթարկուիր ՈԱ, այլ Ո հոլովումին եւ դասական գրաբարի մէջ ասոնց ներգոյականը կ'ըլլայ յորդի, ի ճոգի, եւ ոչ՝ յորդւոջ, ի ճոգւոջ:

բ) Որպէս բացառականի վերջաւորութիւն կը գործածուի -ուստ ածանցը (ներկուստ, ի ներքուստ):

Այստեղ կարելի էր յիշել, որ դասականի մէջ ալ գործածուած են նոյնպէս ի ներքուստ, ի վերուստ եւն. եւ յունարան գրաբարի մէջ այն ընդհանրացած է:

գ) Յունարանի ազդեցութեամբ կը կազմուի կոչական հոլով Է վերջաւորութեամբ (Պետրէ՛, Փիլիպպէ՛):

դ) Իւրաքանչիւր բառը, որ դասականի մէջ անհոլով է, յունարան գրաբարի մէջ կը հոլովուի (իւրաքանչիւրոյ):

3. Արուեստական նախդիրներ: Փոխան ի(յ) նախդիրներու արուեստական նախդիրներն են (ն, ան, ըն, ներ, ապ, արտ, բաց, գեր, թանց, թարց, մակ, յար, նախ, ստոր) կը կազմուին բացառական եւ ներգոյական հոլովներ կամ այդ նախդիրները կը գործածուին որպէս նախադրութիւն: Յառաջ բերուած են բազմաթիւ օրինակներ. Նաւաճիւ (փխնկ, յաւաճիւ), ըն մարմնի (փխնկ, ի մարմնի), ներ տեղւոջ (ի տեղւոջ), ապ այլոյ (յայլոյ), արտ յորոց (յորոց), գեր գոր (ի վերայ քան գոր), թարց դիմաց (առանց դիմաց), մակ այլոցն (ի վերայ այլոցն), ստոր բայի (ի ներքոյ բայի):

4. Երկուտրական յոգնակի: Փորձուած է երկուտրական (dual) յոգնակի ձեւ մը կերտել (իմէն, քովրա, նովրա = իմ երկուքս, քու երկուքդ, անոր երկուքը, մոնք, դոնք, նոնք = մենք երկուքս, դուք երկուքդ, անոնք երկուքը):

5. Այսպէս նաեւ իւրաքանչիւր բառի երկուտրականը՝ երկաքանչիւր = իւրաքանչիւր երկուքը:

6. Դասական թուական: Դասական գրաբարը ունի երկու, չորրորդ դասական թուականները: Անոնց նմանութեամբ յունարան հայերէնի մէջ շինուած են երկիր, հինգերիր, վեցերիր եւն.:

7. Կրաւորական ձեւեր: ա) Դասական գրաբարը չունի անորոշ դերբայներու համար -իլ վերջաւորութիւն. յունարան հայերէնի մէջ ի արմատով բայերու եւ Ե արմատով կրաւորականներու անորոշ դերբայները ստացած են -իլ վերջաւորութիւնը (նուիլ, շարժիլ, գրիլ, գործիլ):

բ) Յունարան գրաբարի անորոշ դերբայներու մէջ այդ -իլ ունեցողները անկա-

տար անցեալի եզակի Գ. դէմքի մէջ առած են -իւր վերջաւորութիւնը (գտանիւր, տեսանիւր, ճանդիւր, երեւիւր):

գ) Ա եւ ՈՒ արմատով բայերու կրաւորականները նոյնպէս ստացած են -իլ վերջաւորութիւնը (իմանիլ, մոտանիլ, արգելանիլ, թողանիլ):

դ) Դասական գրաբարի անցեալ դերբայի -եցեալ վերջաւորութիւնը կրաւորականի մէջ վերածուած է -իցեալ (գրիցեալ, նախիցեալ):

8. Դասական գրաբարը բայերու կատարեալ անցեալ եզակի Գ. դէմքի առջեւ, եթէ միավանկ է, կ'աւելցնէ ե կամ է (եմուտ, էանց). Յունարան հայերէնը ատիկա կ'ընդհանրացնէ նաեւ բազմաձայններու համար (էկորոյս, եարար):

9. ա) Բայի արուեստական ձեւեր: Կատարեալ անցեալ եղէ ձեւէն շինուած է եղանիլ անորոշ դերբայը, որ չկայ դասականի մէջ:

բ) Նոյնպէս էական բայի եւ ներկայ ձեւէն՝ ել անորոշ դերբայը:

գ) Երբեմն բայերու վրայ աւելցուած է -ոց- եւ -եց- (եաց) ածանցը (ածանցոցեալ = ածանցեալ, բացերեցեալ = բացերեւիմ, բերեցեալ = բերեալ, բարձեցեալ = բարձեալ):

Գ) ԾԱՐԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆ

Հեղինակը կը յայտնէ, որ այս մասը աւելի բարդ է եւ կան անորոշութիւններ: Յիշենք կարեւորները:

1. Հոլովներու գործածութիւն

ա) էական բայ + սեռական կամ տրական՝ ունենալ իմաստով

Յառաջ կը բերուին զանազան օրինակներ, ուր յունարան՝ էական բայ + սեռական, էական բայ + տրական եւ ունենալ բայ՝ հայերէնի մէջ թարգմանուած են խառն եւ անխտիր, կամ՝ էական բայ + սե-

ռական, կամ՝ էական բայ + տրական, կամ՝ ունենալ բայով:

Ես կը կարծեմ, որ կարելի է այդ անորոշութիւնը (էական բայ + սեռական կամ տրական) յստակել: Հայերէնի մէջ յատուկ իմաստով ունենալ նշանակելու համար, անկախ յունարանէ, կը գործածուի՝ էական բայ + սեռական կամ ունենալ բայ («երեք բարք եմ առիծու», «որ ունիցի տացի մնա»): Տրականով այստեղ յառաջ բերուած օրինակներէն՝ «Որում անուն էր Յովսէփ»՝ իրապէս ունենալ իմաստով չէ՛ ըսուած, այլ՝ «որում անունն (կոչէին) Յովսէփ». նոյնպէս «ոչ է ձեզ գիտել զժամս»՝ այսինքն՝ «ոչ է ձեզ (անկ) գիտել զժամս» (Զեզի չ'իյնար գիտնալ ժամերը):

Դարձեալ «ինձ պիտոյ է» (ինձի պէտք է), «Դեւ գոյ ի նմա» (անոր մէջ դեւ կայ), թէեւ յունարան ունենալ բայով գործածուած են (ես պէտք ունիմ, անիկա դեւ ունի), ազատ թարգմանութիւններ են: Ուրեմն յունարանութիւն չկայ ասոնց մէջ:

«Առն միող էին երկու որդիք» խօսքին համար պէտք է ճշտել, թէ «միող» սեռականն է, թէ տրական, կամ թերեւս թէ՛ սեռական եւ թէ՛ տրական, ինչպէս «կնող»: Եթէ սեռական չէ, պէտք է գրչի սխալ համարել եւ ուղղել՝ «միոյ»:

բ) Մասնական սեռական. Յունարանի մէջ գործածուած այդ սեռականը դասական գրաբարի մէջ կ'ըսուի բացառականով (մի յանդամոց քոց, իբրեւ զմի ի նոցանէ). շատ քիչ անգամ գործածուած է սեռականով, որ կրնայ նաեւ գրչի սխալ ըլլալ (եւ նա ի մի նաւուցն, փխնկ.՝ եւ նա ի մի ի նաւուցն):

Իսկ յունարան գրաբարի մէջ սեռականով գործածութիւնը սովորական է (գազանաց չարագոյնն, իւրաքանչիւր ոք սոցա, փխնկ. ի սոցանէ):

գ) Բաղդատական սեռական: Դասական գրաբարը բաղդատական աստիճանի համար կը գործածէ քան նախադրութիւնը

(մեծ քան զնա), յունաբան գրաբարը նոյնը կարտայայտէ սեռականով (մեծ մերոցս, մեծագոյն է ծովու):

դ) Բացազանչութեան սեռական. Ո՛վ զարմանալեացս, ո՛վ չար անարեկութեանս եւն. կը գործածուի թէ՛ դասական, թէ՛ յունաբան գրաբարի մէջ:

2. Գոյականաբար գործածութիւն ոչ-գոյականներու

Անշուշտ խօսքի բոլոր մասերը կրնան գոյականաբար գործածուիլ: Այստեղ շատ մանրամասն յիշուած են խօսքի բազմազան մասեր բազմաթիւ օրինակներով: Ամփոփենք կարեւորը:

Գոյականաբար կը գործածուին՝ ածականներ (մարդկայինքն, ծիծաղականն), անորոշ դերբայներ (յաղթելն, ամուսնանալն), բայի դիմարտ ձեւեր (ողջացան, հաճոյ եղեւն), մակբայներ (զայժմուս, զյատկապէսն), մակբայներ որպէս վերադիր (զատի զտանջանսն, զյանկարծօրէն յարձակումն), սեռական հոլով յօդով (զկայսերն, զպոնտացուցն), բառակապակցութիւն անխաղորդութիւններով (զյաղագս այսորիկ խնդիրն, զի՛ գլուխսն զբաժանումն, ի վերայ ըստ ժամու ժամու անտեղաբար շարժմանց):

3. Խնդրատարութիւն

ա) Ներկայ կամ ենթակայական դերբայը դասական գրաբարի մէջ սեռական խնդիր կ'առնէ (գտող իմաստութեան, խտտորեցուցիչ տանն Իսրայէլի). յունաբան հայերէնը կը գործածէ հայցական խնդիր (գտող զիմաստութիւն, խտտորեցուցիչ գտունն Իսրայէլի):

բ) Յունաբան նմանութեամբ գործածուած են հայերէնի համար բայի խորթ ձեւեր (Ոչ երկնչելով զարդարութեան հատուցումն, լուայ ոչ ուղիղ խօսելով ձեր):

գ) Նախադրութիւնները առած են յունական հոլովաձեւեր (յաղագս գապացոյցն, ըստ բնականն):

4. Դերբայներու գործածութիւն

Շատ մանրամասն կը ներկայացուին դերբայները, թէ՛ որպէս բայ, թէ՛ որպէս գոյական գործածուելով, տարբեր տարբեր դիրքերու մէջ. միայն կարեւորները կարելի է այստեղ յիշել եւ այն՝ շատ համառօտ:

ա) Դերբայները որպէս վերադիր:

Դասական գրաբարը սովորաբար յարաբերական նախադասութեամբ կ'արտայայտէ, ինչ որ յունաբան հայերէնը կը սիրէ ըսել դերբայներով (մանկանն իմոյ վախճանեցելոյ, իկորցն եկելոց, Հարն յարուցողին զնա): Դասականը պիտի ըսէր՝ մանկանն իմոյ, որ վախճանեցաւ, իկորցն, որ եկին կամ եկեալ եմ, Հարն, որ յարուց զնա:

բ) Դերբայներ որպէս գոյական (եկեալքն, լինելոցքս եւ եղեալքս, սրբիչն եւ սրբեալքն):

գ) Անորոշ դերբայ գործիականով (երեւիս ունելով ստացուածս բազումս, անուն է մասն բանի հոլովական մարմին կամ իր նշանակելով, կանգնեցէ Արեայ պատկեր ոսկի ունելով միզակ):

5. Բացարձակ սեռական

Հեղինակը կը յիշէ, որ դասական գրաբարի մէջ գտած է միայն մէկ օրինակ (մինչ դեռ պշուցեալ հայէից ընդ երկինս երթալոյն անորս), իսկ յունաբան թարգմանութիւններու մէջ՝ շատ (Ջի՞նչ արդեօք ասիցէ բանս ծով՝ ծովակալ եղելոց լակեղեմացուց, միոյ մասին պակասելոյ հարկ է գրուորն անկատար գոլ, զիարդ գիշերի ելոյ եւ դրացն փակելոցն . . . դիւրաւ եկին մտին):

6. Բացարձակ անորոշ դերբայ

ա) Ասեմ բայով՝ Համառատագոյնս ասել, ճշմարտաբար ասել:

բ) Որպէս հրամայական՝ խնդալ ընդ խնդացողս, լալ ընդ լացողս, մի՛ բազում վարդապետս լինել:

Այս ա) եւ բ) ձեւերը հաւասարապէս դասական գրաբարն ալ ունի:

գ) Հայցականով՝ ոչ կամեիցն զիս թագաւորել, կամիմ զձեզ իմաստունս լինել:

Այս ձեւը թէեւ դասականի մէջ ալ գործածուած է, բայց շատ քիչ. Իսկ յունաբան թարգմանութիւններու մէջ՝ յաճախակի եւ աւելի խորթ ձեւերով (զբանն ասեմ ի մարմնի լինել, մարդոյ ասեմք յատուկ գոլ զծիծաղականն, գիտացաք երիս գոլ զիրսն, անորն ինքեան իշխանական գոլ զիմացականն համարիմ):

դ) Հայցականով եւ նախադրութիւններով՝ վասն առ միոյն մնանել, ի ձեռն զհիւսնորսիմ ի բաց դարձուցանել, առանց ճշմարտել կամ ստել): Դասականը պիտի ըսէր նոյն խօսքերը սեռականով՝ վասն . . . մնանելոյ, ի ձեռն . . . դարձուցանելոյ, առանց ճշմարտելոյ:

ե) Դասական գրաբարի մէջ մինչ, մինչեւ, որպէս զի շողկապներու հետ անորոշ դերբայը տրական հոլով ենթակայ կ'առնէ (մինչեւ մտանել մտա ի մաւն, մինչ մալին ծածկել յալեաց), մինչդեռ յունաբան գրաբարի համար այստեղ հեղինակը հայցական հոլով կը գտնէ: Դժբախտաբար բերուած օրինակները շատ յարմար չեն:

7. ի վերջացող ապառնի դերբայը որպէս ածական

Դասական գրաբարի մէջ ի վերջացող բայական ածականը սովորաբար կրաւորական իմաստ ունի, հետեւաբար ուղղական խնդիր կ'առնէ, բայց երբեմն գործածուած է նաեւ ներգոյական իմաստով եւ հայցական խնդրով, ինչ որ յունաբանութիւն է: Եւ յառաջ կը բերուին օրինակներ, որ դասական ալ կրնան գործածուիլ (զ . . . ոգիս նմա հաւատալի է, զայս ի վերայ նոցա ասելի է) եւ անշուշտ աւելի յունաբան

օրինակներ (վերծանելի է զքերթածսն, երկնիցն շրջանս իմանալի է զպարունակս աւղոցն ասել):

Հեղինակը վարի ծանօթութեան մէջ արդարօրէն դիտողութիւն կ'ընէ, որ քերականութիւններու մէջ (Աբրահամեան, Մինասեան) ի վերջացող ապառնի դերբայը կը յիշուի միայն կրաւորական իմաստով: Ուրախ եմ ըսելու, որ այդ սխալը սրբագրուած է իմ քերականութեանս մէջ (Տե՛ս Հ. Պօղոս Գոճանեան, Դասական Գրաբարի Գործնական Քերականութիւն, Վիեննա-Երևան, 2011, էջ 250-251):

Կան յունաբան գրաբարի յատուկ նաեւ մանր կէտեր, որ կարելի է դեռ յիշել:

ա) Ոմն անորոշ դերանունը, որ դասական գրաբարը կը գործածէ միայն մարդու, անձի համար, յունաբանը կը գործածէ նաեւ առարկայի համար (Մակբայիցս ոմանք պարզք են եւ ոմանք ջոկադիրք): Դասականը պիտի ըսէր՝ կէսք . . . կէսք:

բ) Ասեմ բայը այսինքն իմաստով (անփորձք էին լաւագունիցն, աշխարհի ասեմ եւ որ ի նմա են):

գ) Բե՛ր տեսցուք, բեր ասացուք խօսքերու մէջ բեր աւելագրութիւն է, յորդորական ձեւ:

դ) Բարոք ունել, ողջաբար ունելով խօսքերու մէջ ունել բայը լինել իմաստով է:

ե) Դասական գրաբարի մէջ նախադաս ածականը սովորաբար եթէ միավանկ է, կը հոլովուի, բազմավանկը միայն եթէ շեշտուած է, կը հոլովուի: Յունաբան գրաբարը բազմավանկն ալ միշտ կը հոլովէ:

զ) Յունաբան գրաբարը յունաբանի նմանութեամբ առարկայ նշանակող յոգնակի ենթականերուն եզակի բայ կը գործածէ (ապականեալ լինէր . . . սերմանիք եւ ծառք):

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

Այստեղ կը խօսուի դասական հայերէնի մէջ թարգմանական արուեստի մասին: Յայտնի է, որ Աստուածաշունչի եւ այլ գրքերու թարգմանութիւնը եղած է ազատ թարգմանութիւն, կարեւոր համարուած է տալ գրուածքին իմաստը՝ առանց կապուելու յունարէնի արտայայտչական ձեւերուն:

Այդ կը տեսնուի մասնաւորաբար հոմանիչներու առատ գործածութեան մէջ. յունարէն մէկ բառի դիմաց հայը շատ անգամ դրած է երկու կամ երեք հոմանիչ, ըլլայ այն գոյական, բայ կամ ածական:

Դարձեալ կը խօսուի լատինաբան հայերէնի մասին: Հեղինակը մէկ մէկ յիշելով լատինաբան լեզուի յատկանշական կէտերը՝ կ'եզրակացնէ. Լատինաբան հայերէ-

նը առնելով յունաբան լեզուի ստեղծած արուեստական ձեւերը՝ հետեւողականօրէն ընդարձակած է անոնք եւ զարգացուցած:

Կը յաջորդեն բառացանկեր ա) դասական գրաբարի մէջ յունաբանութիւններ, բ) նախայունաբան լեզուի մէջ յունաբանութիւններ եւ գ) բուն յունաբան լեզուի յունաբանութիւններ:

Եւ վերջապէս դրուած է շատ ընդարձակ ցանկ մը օգտագործուած աղբիւրներու:

Գոհար Մուրադեանի այս գործը արժանի է ամէն գնահատանքի: Շատ բարդ այս գիտական ուսումնասիրութիւնը կատարած է ան որպէս հմուտ մասնագէտ, երկարատեւ, տքնաջան, մանրակրկիտ եւ անխոնջ աշխատանքով, որ հիացում կը պատճառէ: